

Rumunská bankovka z pražské tiskárny

Zdeněk KUTINA

NL 72, 2017, s. 82–91

A Romanian banknote from the Prague printing office

The National Bank of Romania decided to produce some means of payment for the monetary reform of 1947 in secrecy. The Czechoslovak National Bank (NBČS) executed a perfect graphic appearance for the banknote of 100 lei based on a drawing by a Romanian painter. The bank produced printing forms for offset processing and printed 12 series from the June issue. Bucharest was provided with the watermarked banknote paper for another 30 million of bills as well as printing forms and numbering machines. Later on, the bank produced printing forms for the letter-print and delivered them together with 50 new numbering machines for the purpose of the December issue. The author is focused on various phases of this cooperation as well as on the connection among watermarks, series, numbering machines and issues of this sole Romanian banknote, in which the NBČS' printing office was involved in a decisive way. The author mentioned also mintage of the 2-lei coin in the Kremnica mint in 1947.

🔑 *banknote; 100 lei; 1947; BNR; NBČS; printing office; monetary reform; watermarked paper; series; numbering machine.*

🔑 *bankovka; 100 lei; 1947; BNR; NBČS; tiskárna; měnová reforma; papír s vodoznakem; série; číslovač.*

Rumunská národní banka (BNR) připravovala v roce 1947 v tajnosti novou reformu, která měla ukončit výraznou poválečnou inflaci. Požádala Národní banku československou (NBČS), aby k tomuto účelu vytiskla bankovku o nominální hodnotě 100 lei. Nejsou přesně známy důvody, proč se BNR nespolehla na domácí výrobu ani na tradiční partnery ve Francii a Velké Británii. Faktem zůstává, že se BNR rozhodla pro tisk jediného nominálu 100 lei v Praze a 1000 lei v Maarsku. Volbu na tisk nominálů v Praze a v Budapešti však lze pochopit z tehdejší politické konstelace. Všechny tyto země se po válce dostaly do sféry

* Mgr. Zdeněk KUTINA, zkutina@upcmil.cz. Kapitola o s. p. inosu k rumunské nové reformě v roce 1947 z mé publikace *Rumunské bankovky v proudě času* podnítila zájem dvou rumunských numismatiků a notafilistů (Ștefan Vasiliu a Marian Alionte). Patří jim můj dík, protože jejich bádání přispělo k objasnění některých faktů, která z našich domácích zdrojů nebylo možno vysledovat, například otázku sérií u jednotlivých emisí. Je to o to cennější, že archiv Rumunské národní banky není v této otázce relevantním zdrojem. Tato stránka tedy má za cíl poskytnout nejucelenější souhrn poznatků o jediné spolupráci emisních ústavů obou zemí.

sov tského vlivu a možnosti jejich určitých obchodů se západními zeměmi byly omezeny. Dalším důvodem byly i obavy, že při tisku v některé západní zemi by mohlo dojít k nežádoucí indiskreci, v jejímž důsledku by v Rumunsku hrozily nepokoje a negativní ekonomické dopady.

Lze jen litovat, že některé archivní materiály, které by pomohly zkompletovat téma v celé šíři, jsou nenávratně ztraceny, přesto bylo možno z dostupných pramenů získat mnoho podrobností o výrobním procesu a historickém kontextu sledovaného nového opatření. BNR se po roce 1930 orientovala ve výrobě bankovek na britské tiskárny, přičemž bankovkový papír byl z dovozu i z produkce rumunské papírny. Zařízení vlastní tiskárny rumunské emisní banky totiž již nevyhovovalo nárokům na potřebnou kvalitu ani kapacitu a v průběhu druhé světové války i po ní musela BNR používat tiskárny jiných domácích institucí, jako Monitorul Oficial (obdobu naší Sbírkky zákonů), Marvan a.s. a Vojského zeměpisného ústavu.¹

První pracovní kontakty mezi NBŠ a BNR byly navázány již v roce 1936, kdy rumunská banka vyslala dva rytce na stáž do Prahy, aby získali zkušenosti v ateliérech NBŠ.² V roce 1946 zakoupila BNR ve Švýcarsku gilošírku, která obohatila v Rumunsku dosud používané bankovní techniky. Poprvé byla použita při tisku bankovky 500 lei, právě na jednom z nominálů, které byly dány do oběhu při nové reformě.

Každý z nominálů 20, 100, 500 a 1000 lei vzoru 1947 byl tedy tištěn jinde, z čehož vyplývá i jejich grafická a ideová nesourodost:

● 1: Papirová platidla z reformy 1947.

¹ MARI IU, Sabina – CÎRJAN, Romeo: *Bancnotele României, vol. 3. Emisiunile de bancnote române ti în perioada 1929-1947*, Bukureșt 2011.

² KUTINA, Zdeněk: *Rumunské bankovky v proudu času*, Praha 2012, s. 40.

Výběru pražské tiskárny předcházela diplomatická sondáž Rumunské národní banky. Na jaře roku 1946 zástupci BNR v etnediteli její tiskárny Alfreda Beneše navštívili Prahu, aby zde zjišťovali možnosti zdokonalování technických postupů při výrobě bankovek i nákupu tiskáckých strojů, bankovkového papíru, barev, číselníků aj. pro potřeby jejich tiskárny.³

Další jednání mezi oběma institucemi vyvrcholila konkrétním návrhem NB S z 25. dubna 1947 na dodání bankovkového papíru s vodoznakem a tiskáckých barev jakož i zhotovení šrotů, doprovázeným nabídkou, že tisk bankovek by mohla eventuálně provést sama tiskárna NB S. Tuto nabídku BNR s povděkem akceptovala a viceguvernér BNR Aurel Vijoli již 12. května 1947 v Praze podepsal smlouvu (objednávka byla sepsána francouzsky a ve stejném jazyce probíhala veškerá korespondence mezi oběma bankami; příloha autorův odkaz) na zakázku, která zněla:⁴

A. Výroba tiskových desek respektive negativů pro foto-ofset pro tisk bankovky 100 lei. *Podle původních kreseb našeho výtvarníka⁵ zhotovíte originální kresby v liniích a giloších a dodáte konečné negativy (sloužící k rozmnožení diapozitivů pro jejich kopírování na ofsetové desky) nejpozději posledního června tohoto roku. Negativy budou ve tvaru dvou desek pro avers a dvou pro revers bankovky. Tiskový postup předpokládá dvojí průchod dvou desek ofsetovým strojem ve dvou barvách bez ohledu na typografické číslování. Pro avers bankovky bude hlavní deska obsahovat figurální kresby a text, druhá deska pak barevné pozadí. Revers obou desek s ornamenty a giloši bude vytvářet mnohobarevný efekt. Rozměry bankovky jsou: délka 143 mm, šířka 67 mm a zahrnují bílé okraje papíru po 4 mm na každé straně bankovky. Návrhy schválí viceguvernér Rumunské národní banky do 14. května t.r. Cena: 7650 US dolarů. Tato cena zahrnuje tiskovou zkoušku v různých irisujících i neirisujících barvách, která bude provedena v Praze do 28. června t.r.*

B. Tisk 12 000 000 (dvanácti milionů) kusů této bankovky ve vaší tiskárně v Praze na vámi dodaném papíru s průběžným geometrickým vodoznakem. *Struktura papíru: papírovina ze 40 % hadrově cupaniny a 50 % celulózy. Gramáž 80 g/m² s odolností 130 dvojitým přehybům na stroji Schopper. Bankovky budou dodány ve svazcích po 100 kusech, přepásaných páskou a převázaných provazem po 1000 kusech takto: 3 000 000 kusů do 20. července t.r., 3 000 000 kusů do 25. července t.r., 4 000 000 kusů do 28. července t.r., 2 000 000 kusů do 31. července t.r. Bankovky budou uloženy k naší dispozici v Praze, zabalené v dřevěných bednách. Cena se stanoví za zboží bez obalu,*

³ Archiv STC, fond Rumunsko, dopis guvernéra a etneditela BNR z 8. 3. 1946.

⁴ Archiv STC, fond Rumunsko, dopis viceguvernéra BNR z 12. 5. 1947.

⁵ Petre Aurel Constantinescu, 1946; návrh reversu byl původně vytvořen pro bankovku 2000 lei. Reprodukce původních kreseb v: MARIU, Sabina – CÎRJAN, Romeo: *Bancnotele României*, vol. 4. *Proiecte de bancnote române timpuriu perioada 1921-1947*, Bukurešť 2012, s. 229 (avers), s. 254–255 (revers).

loco vaše tiskárna v Praze a nezahrnuje výrobu originálních negativů. Přepřavu bankovek z vaší tiskárny na nádraží nebo letiště v Praze uskutečníme vašimi dopravními prostředky za týchž bezpečnostních opatření, jaká používáte u vašich vlastních cenin. Kromě tisku ze štočků budou na bankovkách zvlášť pořadová čísla a zvlášť písmena a čísla série. Text na aversu bankovky bude: UNA SUTÁ LEI; 25 iunie 1947; Guvernator; Casier Central. Faksimile podpisů vám dodáme poštou do 24. května (jsou již na místě). Barvy bankovky vyberou na místě delegáti, kteří se za tímto účelem ve vhodné době dostaví do Prahy. Národní banka Československá nás vyrozumí telegraficky 4–5 dnů předem. Před zabájením reprodukce definitivního návrhu na výsledné negativy se do Prahy odebere delegace představitelů BNR, která bude přítomna při všech operacích množení negativů, diapozitivů a ofsetových desek, jakož i při operacích tisku, číslování, řezání, kontroly a balení bankovek. Tolerance v rozměrech bankovky bude nejvýše 1 mm na každé straně bankovky. Tolerance přesnosti tisku bude 1,5 mm v každém směru od centrální pozice pro obě strany bankovky. Pásky na svazcích budou mít text v rumunštině, jaký určíme. Pokud se týká tiskových barev, NBCŠ nás seznámí, pokud je to možné, se složením použitých barev jakož i s přípravou barev pro tisk. Národní banka Československá nám zašle zkušební tisky z každé desky, jakož i vzorky použitých barev v substancích. Barvy budou odolné vůči světlu a vlhku. Vytisknuté barvy musí dobře přilnout k papíru, aby se v oběhu neopotřebovaly. Bankovky budou číslovány na aversu pomocí číslovačů opatřených NBCŠ a číslování bude spočívat v průběžném čísle vlevo a v označení série vpravo tvořené jedním velkým písmenem a jednou číslicí. Každým písmenem abecedy bude označeno milion kusů bankovek. Písmeny pro označení 12 sérií budou: A B C D E F G H I J K L. Pro nábradu vadných výtisků bude vyhrazena třináctá série s písmenem M.⁶ Každý balík smí obsahovat pouze bankovky jediné série s výjimkou bankovek nahrazených sérií M. Přesná následnost číslování v balíku není závazná. Počet bankovek v každém svazku bude rozdělen na polovinu pomocí barevného papírového listu. Jestliže BNR v Bukurešti zjistí, že z celkového počtu v dodávce chybí více než 10 bankovek, uvědomí o tom NBCŠ, která pak vyšle do Bukurešti svého zástupce, aby zjistil důvody takového nedostatku. NBCŠ nahradí nominální hodnotu chybějících bankovek. NBCŠ zapůjčí BNR 50 kusů číslovačů s typem a řezem číslic shodných s těmi, které budou použity v Praze. BNR je vrátí do konce tohoto roku anebo je odkoupí. Rumunští zmocněnci pro kontrolu budou přítomni při výrobě negativů, diapozitivů, desek, jakož i při likvidaci zmetků nebo vadných bankovek. Budou přítomni rovněž při procesu tisku, ověřování, řezání a expedice bankovek.

C. BNR zakoupí od NBCŠ papír s vodoznakem v množství potřebném pro cca 30 milionů stotejových bankovek. Tento papír bude mít shodné cha-

---

⁶ V nabídce NB S bylo pro „náhražkovou“ sérii navrženo písmeno N, v objednávce figuruje písmeno M. Z ervnové emise jsou známy bankovky jak se sérií N, tak i M. Série M se pak vyskytuje i v srpnové emisi.

rakteristiky jako ten použitý pro bankovky 100 lei tištěné v Praze.⁷ Rozměry papíru k dodání: 514 000 archů o 62 x 94 cm a přibližně 130 000 archů o 62 x 88 cm. Celková netto váha této dodávky je přibližně 31 000 kg. Jako obal budou použity dřevěné bedny, z nichž každá pojme 3 000 archů, přičemž váha prázdné bedny je přibližně 24 kg. Zabaleny papír bude podle dohody mezi oběma bankami předán dopravní společnosti, která zajistí všechny formalities potřebné k přepravě. Přepravní náklady uhradí NBČS na účet BNR. Výše uvedené množství papíru bude expedováno pokud možno vcelku. V opačném případě bude první vagon vypraven na cestu nejpozději do 10. června.“

Záměrně uvádím celý text z ní zakázky, protože je signifikantní hned ve všech směrech:

- seznamuje nás se značnou částí aspektů bankovkové tvorby;
- ilustruje úzkostnou snahu rumunského zadavatele o stoprocentní kontrolu nad celým výrobním a distribučním procesem a zvláště to, aby v zahraničí tiskárny nezůstaly žádné stopy po výrobě určené pro rumunskou reformu;
- poněkud neuspokojivé znenádané požadavky navíc vedle dalších indicií o tom, že zakázka byla psána ve chvatu a s největší pravděpodobností byla diktována do psacího stroje přímo v Praze.

eskoslovenská strana realizovala zakázku v rekordním tempě. V průběhu června byl papír odeslán do Bukurešti nadvakrát vlakem v celkem 205 bednách. Vytisknuté bankovky, celkem 12 840 000 kusů ve 257 bednách, byly v dohodnutých termínech odeslány do Bukurešti. První zásilka šla letecky, druhá vlakem přes Bratislavu a třetí rovněž vlakem, ale přes Kremnici. Tam k ní byl totiž připojen náklad 40 milionů kusů mincí v nominální hodnotě 2 lei, ražených pro rumunskou novou reformu v kremnické mincovně.⁸

Na žádost BNR a v přítomnosti jejího delegáta byly zničeny veškeré materiály, které byly použity pro tisk bankovky 100 lei v Praze. Tiskárna NBČS neuspokojila se svým návrhem, aby byly zachovány skleněné diapozitivy, jakož i filmové pozitivy a negativy. BNR sdělila 11. srpna, že v její vlastní tiskárně se tisk perfektně zdaří, proto nezamýšlí již pokračovat v tisku v zahraničí, a že trvá na zničení uvedených materiálů. Tato opatření v Praze a v Kremnici přispěla k naprostému utajení této výroby tak, že ani rumunská odborná literatura v té době nezná pravý stav v cí.

Vyexpedováním bankovek a papíru však obchodní spolupráce mezi oběma bankami neskončila. Začátkem srpna se BNR obrátila na pražského partnera, aby jí sdělil, zda by bylo možné změnit štepek aversu i reversu ze systému ofset na systém „typo“, tedy tisku z výšky neboli knihtisku. „V případě, že vaše odpověď bude kladná, prosíme, abyste nám sdělili dobu výroby takového

⁷ Kultovní dílo rumunských odborníků uvádí, že vodoznak na emisi 25. června 1947 tvoří zkratky iniciálů BNR, ve skutečnosti se však jedná o geometrický vodoznak. BUZDUGAN, George – LUCHIAN, Octavian – OPRESCU, Constantin C.: *Monede i bancnote române ti*, Bukurešť 1977, s. 343 a 366.

⁸ KUTINA, Z., *Rumunské bankovky*, s. 30.

štočku u vědomí toho, že každá strana bude mít 2, 3 nebo 4 barvy. Prosíme, abyste nám zároveň sdělili, zda pro nás můžete zhotovit 100 štočeků od každé barvy a termín dodání.⁹

Možná bylo trochu zvláštní slevit na tiskové technice, nicméně šlo již o t etí emisi tohoto nominálu, datovanou 5. prosince 1947, kterou bylo nutno sv it další smluvní tiskárn ě, jež však nedisponovala technikou pro tisk ofsetem. Proto byla s velkou úlevou p ijata kladná odpov ě, jakou b hem m síce pražský partner odeslal.

editel tiskárny BNR Alfred Beneš proto po právu ve svém dopise z 26. zá í 1947 vysoce ocenil p ístup Národní banky ěskoslovenské: „S odvoláním na služby vaší instituce, poskytnuté při výrobě bankovek 100 lei, mohla Rumunská národní banka s plným uspokojením konstatovat, jak cenný byl váš přínos, který jste nám laskavě poskytli, aby byl náš úkol doveden ke zdárnému konci. S vaší pomocí se nám podařilo realizovat stabilizaci měny ve stanoveném termínu. Využíváme proto této příležitosti, abychom vám vyslovili naše nejvřelejší poděkování.“

Z dalších pasáží dopisu se dovídáme, že se na definitivní podob u bankovky podíleli Jindra Schmidt, Jan Mrá ěk, Bed ich Fojtásek, Jind ich Pukl, František Prchal a Václav Petrá ěk, kterým se dostalo od rumunského zákazníka mimořádného ocen ění.

Reprodukujeme návrh od rumunského výtvarníka, jakož i výslednou podob u bankovky, abychom mohli pln ě ocenit perfektní grafické zpracování:

●□2: Návrhy a realizace.

⁹ Archiv STC, fond Rumunsko, dopis z 11. srpna 1947.

Revers je pokryt ornamentálními prvky, z nichž zvláště vyniká gilošová tmavo ará z asená výše, která je brilantní ukázkou gilošerské práce ateliéru tiskárny. Giloše se uplatnily rovněž na aversu, ale dominujícím prvkem je tam figurální motiv „*dělníka, rolníka a intelektuála, kteří drží v rukou kladivo, klasy obilí a pochodeň, symbolizující průmysl, zemědělství a osvětu.*“ Takto charakterizuje bankovku citované rumunské dílo z roku 1977. Proto udiví ideologický odsudek a ahistorické tvrzení obsažené v reprezentativním průvodci ke stálé výstavě BNR *Istoria leului* z roku 2010: „*Příznačná pro období vzestupu komunismu je bankovka 100 lei, emise 25. června 1947. Hlavním tématem je představa vítězství komunismu se zvláštním důrazem na sbratření všech kategorií společnosti.*“ Aniž bychom vedli zbytečnou polemiku, uvádíme, že na některých mnohem starších rumunských bankovkách se nacházejí společné symboly zemědělství, průmyslu a vojny nebo techniky, aniž by koho napadlo z toho vyvozovat takové ideologické konsekvence. Inklinoval tedy snad rumunský autor návrhu k takovému smýšlení? Ve 4. svazku Průvodce BNR v nově vydaných rumunských bankovkách je reprodukováno celkem dvanáct návrhů P. A. Constantinesca z roku 1946, avšak z žádného z nich není nejlepší, v němž nic takového vysledovat nelze. K tvrzení v průvodci ke výstavě ještě tolik, že tiskový obrazec na bankovce 100 lei byl shodný ve všech třech emisích, tedy 25. června, 27. srpna a 5. prosince 1947.

Nová reforma, v Rumunsku označovaná jako opatření ke stabilizaci měny, byla vyhlášena 15. srpna 1947, tedy v době, kdy již byly na místě dostatečné zásoby nového oběživa, které mohlo být dáno do oběhu v množství pokrývajícím potřeby. Do té doby obíhající inflační lei byly měny v poměru 20 000 : 1. Novými nominály se staly mince 50 baní, 1, 2 a 5 lei, státovek 20 lei a bankovky 100, 500 a 1000 lei. Hodnota 1 leu byla stanovena na 6,6 mg zlata 900/1000.

Vláda zavedla přísnou kontrolu platů, mezd a cen a nařídila zablokovat všechny bankovní účty. Množství peněz přijatých k výměně bylo limitováno. Zemědělci mohli vyměnit 5 milionů starých lei na osobu (tedy hodnotu nejvyššího inflačního nominálu), zaměstnanci a dochodci 3 miliony, osoby bez zaměstnání 1,5 milionu. V nové měně to tedy představovalo 250, 150 a 75 lei. Soukromé podniky směly vyměnit jenom hodnotu platů za ervenec a obchodníci žádnou částku, aby byli nuceni dát do prodeje existující zásoby zboží. Reformou tedy prošlo obyvatelstvo o veškeré úspory, podnikatelé o všechny akumulované zisky a rezervy. Pro srovnání nové úřední ceny: 1 vejce 2,50 lei, 1 l mléka 8 lei, 1 kg brambor 5,50 lei, 1 kg hovězího masa 40 lei, vepřového 55 lei, 1 kg chleba 5,60 lei, 1 kg pšeničné mouky 11 lei. Platy v preferovaných hornických oborech byly stanoveny od 3192 do 14035 lei, ve finančním sektoru od 2525 do 9662 lei.

Reforma tvrdě postihla i diplomatická zastoupení: „*Diplomatické mise byly nuceny odvésti veškerou hotovost svých starých lei v první den výměny, přičemž Rumunská národní banka byla oprávněna vyměnit pouze částku ohraničenou sumou vyplacenou té které legaci v měsíci červenci podle uzavřených dohod nebo do výše, která byla vyměněna legací v měsíci srpnu u Rumunské národní*

banky za devisy. Prakticky to znamenalo, že ani jediná legace kromě SSSR nebyla připuštěna k výměně.⁴⁰

Británie, Francie a Švýcarsko v odpov zablokovaly veškeré pohledávky rumunského státu a jeho centrální banky. Československo se k sankcím nepřidalo, a to jak z politických, tak i ekonomických důvodů, které zahrnovaly jak závislost na dovozu některých zemědělských plodin, tak i zájem na navrácení více než 5 tun zlata deponovaného u BNR, ale i právní pomoc poskytnou rumunské reformy.

Vzhledem k nedostatku archivních pramenů, které by poskytly detailní informace, otazníky spojené s bankovkovým papírem, vodoznakem, sériemi, číslování a po něm vytištěných kusů u všech tří emisí bankovky 100 lei typu 1947 lze řešit dedukcí i empirickými poznatky ze sbíratelské praxe v obou zemích.

Na části první emise tištěné v Praze byl ve shodě se známým objednávkou použit papír s proužkem žlutým geometrickým vodoznakem. 12 milionů dodaných kusů bezesporu ukazuje na to, že k 12 sériovým literám A až L byla vždy připojena číslice 1, tedy A.1, B.1, C.1 ... až L.1. Nadpočet dodaných 840 000 kusů, za které NB S nepožadovala úhradu, lze vysvětlit tak, že ho tvořily bankovky z náhradní série M.1.

Druhá část první emise datované 25. června 1947 byla vytištěna v Bukurešti a byl pro ni použit papír s proužkem žlutým geometrickým vodoznakem dodaný z Prahy. Podle objednávky mělo požadované množství stát asi na 30 milionů kusů, tedy na 30 sérií. Uvažujeme-li, že bylo využito všech 25 písmen francouzské abecedy, pak bukurešťská tiskárna (BNR pro tento účel nasmlouvala tiskárnu Vojenského zeměpisného ústavu) zřejmě použila série N.1, O.1, P.1 ... až Z.1, W.1, tedy 12 sérií s číslicí 1 a dále série A.2, B.2, C.2, ... až R.2, pokud tedy zužitkovala všechno dovezený bankovkový papír; a bylo by bývalo jistě marnotratné tak drahý materiál nevyužít. Není zcela smílné, že rumunští kolegové zatím objevili sérii L.2 jako nejvyšší z dvojkové řady. Ostatní existenci dalších sérií dvojkové řady v červnové emisi napovídá i to, že srpnová emise za jinými sériemi S.2.

Emise datovaná 27. srpna 1947 má stejné parametry jako ta červnová – vždy pro ni byly využity tytéž tiskové desky i stejné číslování „secesní malý“⁴¹ zapůjčený z Prahy. Jiný však byl bankovkový papír, totiž s vodoznakem tvořeným z etážními iniciálami BNR po celé ploše papíru. Tento papír již dodala rumunská papírna Letea Bacău. Pokud jde o série, první řada obsahuje doložené kombinace S.2, T.2 a U.2 a dále pak řady se sériovými čísly 3, 4, 5 a 6. Rovněž doložená série M.2 mohla plnit obdobnou náhradní funkci jako M.1 v červnové emisi. Případné další objevy exemplářů dosud neznámých sérií by ovšem i tato zjištění mohly poopravit.

⁴⁰ Archiv NB, NB – 65/1, Zpráva pro schůzi dočasné správy NB S 4. 9. 1947.

⁴¹ Pohled číslování viz BAJER, Jan – HOLNA, Jindřich – KOHOUT, Aleš: *Papírová platidla československa, česká a Slovenské republiky 1949–2010*, Praha 2010, s. 14.

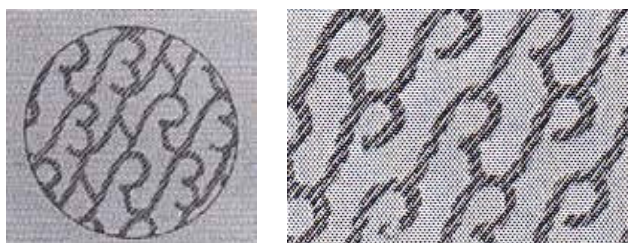
Poslední ze tří emisí nesoucí datum 5. prosince 1947 vykazuje několik odlišností. Především, jak již bylo uvedeno výše, se odlišuje jinou tiskovou technikou, místo ofsetu byl kvůli přesunu výroby do jiné tiskárny použit tisk z výšky.

Dobrý pozorovatel jistě také zjistí použití jiného čísla e. Zde se naskytá určitá nejasnost, kterou dosažitelné archivní prameny vysvětlují jen málo. Pro tuto emisi si BNR v Praze zajistila zápis ku dalších 50 kusů čísla stejného typu, jaké byly použity u prvních dvou emisí. Jediná relevantní zmínka o jejich dodávce je v zachované žádosti o vývozní povolení z 11. září 1947: „50 kusů tlačítkových sazbových číselnic šestimístných výroby firmy Klepač, Kolín.“ Poznámka u žádosti o vývozní povolení dokládá, že přístroje byly zapůjčeny zdarma na dobu jednoho roku. Čísla e byly vráceny na jaře 1948, kdy byl ukončen tisk nominálu 100 lei 1947. Je zřejmé, že nebyl dodržen požadavek, aby to byly čísla e stejného typu jako na předchozích dvou emisích. Bezislíc odpovídá číslům Bradbury & Wilkinson, použitým na nominálech 100, 500 a 1000 Kč s tzv. londýnské emise, neodpovídají však rozměry, a jsou bezárky za tetičkující. Tento číslík nebyl použit na žádné československé bankovce. Nezbývá než předpokládat, že kolínská firma Klepač vyrobila k tomuto účelu zcela nový typ čísla e. Nelze to však prokázat na základě archivních dokumentů, protože veškerý archiv této firmy byl zničen, nebo její znárodněná nástupkyně nepovažovala za užitečné a žádoucí ho zachovat.

●□3: čísla e. a) emise červen a srpen; b) emise prosinec.

Rovněž pro tetičkující emisi dodala papírová továrna Letea. Část emise byla vytištěna ještě na papíře s vodoznakem se ztetičenými iniciálami BNR, které však mají v tisku sklon než na srpnové emisi, u části je vodoznak tvořen ztetičenými iniciálami RPR, což je zkratka Rumunské lidové republiky. Na konci roku 1947 totiž došlo v Rumunsku ke státnímu převratu; král Mihai I. byl donucen abdikovat a 1. lednem 1948 byla vyhlášena republika. Bankovky s vodoznakem RPR byly tedy vytištěny až za nového režimu. Bankovky s vodoznakem BNR nesou série od A.7 po T.10, ty s vodoznakem RPR U.10 až Z.10 a poslední známou sérií je D.11.

●□4: Vodoznaky BNR a RPR.

Za zmínku rovněž stojí bankovní vzory. Ty jsou v souladu s rumunskou praxí na tzv. anulátech (číslo tvořené šesti nulami) s červeným diagonálním p e-tiskem SPECIMEN. Existuje několik exemplářů s perforací SPECIMEN, což byla praxe československé emisní banky uplatňovaná jak na skutečných bankovních vzorech, tak i na exemplářích výhradně československých bankovek prodávaných pro sběratelské účely. V případě rumunské bankovky byla perforace provedena u několika málo kusů na běžných sériích; tyto exempláře sloužily pouze pro dokumentární potřeby tiskárny NB S a neznámo jakými cestami se dostaly do rukou sběratelů.

●□5: Perforace SPECIMEN z tiskárny NB S.

Souhrn archivních pramenů, historických souvislostí, empirických poznatků i reálných dedukcí dává tedy ucelený pohled na skutečné pozadí výroby rumunské bankovky 100 lei vydané ve třech emisích v roce 1947.

